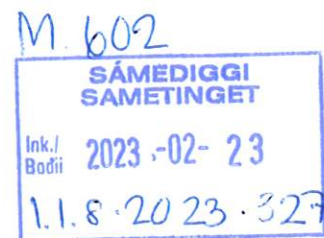

2023-02-22

Motion

Samisk naturbetesbaserad renskötsel och samisk traditionell kunskap om hållbart nyttjande av naturen och naturresurserna.

Det finns röster inom renskötselleden som menar att t ex Sametingets insatser enligt konventionen om biologisk mångfald och när det gäller beslut om katastrofskadeskydd tenderar att tunna ut samisk traditionell kunskap om naturbetesbaserad renskötseln och hållbart nyttjande och tillvaratagande av naturens resurser. Ett exempel är att Sametinget genom anslaget "Främjande av rennäring" enbart valt att stödja utfodring av renar vid beteskriser samtidigt som stöd inte ges till renskötare som väljer traditionell samisk naturbetesbaserad renskötsel som är i behov av andra insatser än utfodring. Renskötare anför också att motstående intressen och exploatörer kan framledes hävda att nuvarande omfattning av renbetesmarkerna inte behövs för samisk naturbetesbaserad renskötseln eftersom allt fler renskötare kan utfodra renarna.

Sametinget har enligt regleringsbrev 2021 uppdrag att vara fokalpunkt för artiklarna 8 (j) (traditionella kunskap) och 10 (c) (hållbart sedvanebruk) i konventionen om biologisk mångfald. I det arbetet ska Sametinget involvera bl a aktörer som har kunskap och roll att spela i genomförandet av de båda artiklarna i Sverige. Traditionell kunskap tillför etiska värderingar till förvaltningen av naturresurserna. Sametinget ska redovisa uppdraget senast den 15 dec 2023 till regeringen.

Enligt information från Sametingets projektledare för fokalpunktsuppdraget har Sametinget tagit initiativ till bildande av ett programråd för traditionell kunskap med ett 30-tal myndigheter och intresseorganisationer. Inom ramen för fokalpunktsuppdraget har ett digitalt informationsmaterial utarbetats och ska lanseras i november 2022. Informationsmaterialet utgår främst från annan traditionell kunskap än den samiska som t ax fäbodbrukare och fiske.

Biologisk mångfald och traditionell kunskap

Den biologiska mångfalden är till mycket stor del resultatet av människans historiska brukande av landskapet och naturresurser. De traditionella bruksformerna av landskapet har stor betydelse för biologisk mångfald. Kunskap om traditionellt nyttjande av naturen finns i direkt form, nedskriven eller muntligt traderad.

Traditionella kunskaper om bruksformer av naturen kan spåras till traditionellt brukande av naturen, i samhällen och i språket. Spåren av människans brukande är ett kulturarv. Kulturarvet kan vara **materiell** – byggnader, stenrösen, diken, redskap. **Immateriellt** kulturarv kan vara ortnamn, ord, sägner, lagar och kunskap om bruksmetoder. Kulturarvet kan också vara biologiskt d v s levande organismer i naturtyper och livsmiljöer som nyttjats traditionellt. Det **biologiskt kulturarvet** definieras som förekomst av ekosystem, biotoper, djur- och växtarter som uppstått, gynnats, utvecklats genom människans nyttjande av

landskapet. Fjällområdets ekosystem samt de skogliga områdenas ekosystem inom renskötselområdet är starkt präglade av renens betning. Den extensiva formen av renskötsel med fritt betande renar bidrar till en speciell och artrik flora i renskötselområdet. Renen är en indikator för förändringar i de aktuella ekosystemen. Rennäringen har ett högt miljövärde för bevarandet av den biologiska mångfalden inom såväl fjällområdet som inom skogslanden inom renskötselområdet eftersom rennäringen bedrivs inom områden av skyddsvärda naturtyper enligt EUs art- och habitatdirektiv. Biologiskt kulturarv ger nödvändig information om *hur*- inte bara *var* – marker ska skötas d v s traditionella brukningsformer. Biologiskt kulturarv ger kunskap om sambandet mellan markanvändning och arter och är en förutsättning för bevarande av biologisk mångfald.

Samisk traditionell kunskap bygger på erfarenheter av att leva och verka i ett omgivande renbeteslandskapet. Det handlar om kunskap om hur renarna rör sig i landskapet och vilka växter renen betar, årstidsvariationer, snö- och isförhållanden, hur man tar till vara kött, fisk annat vilt och örter, bygger en kåta, skapar bruksföremål av naturens material, samisk andlighet, kunskap om väder och vind. Den samiska natursynen har färgat våra värderingar, sedvänjor, sociala strukturer och relationer. Traditionell kunskapen är kollektiv och består av egna och andras erfarenheter och observationer av naturen och ekosystemen.

Renens betesmarker

Vinterbetet är flaskhalsen för renskötelsen. Under vintern består födointaget för renen främst av lavar, främst marklavar (gulvit renlav, grå renlav och fönsterlav) och trädväxande tagellavar (manlav och tallav). De markväxande renlavarna finns på gamla tallbestånd på lågproduktiva sandiga jordar och hållmarker.

Forskning¹ har visat att arealen lavrika skogar i renbetesmarkerna har minskat från 1,4 milj ha till 0,41 milj ha under perioden 1953-2013 d v s andel lavrik mark har minskat med 71 % vilket beror på storskaligt skogsbruk, återplantering och färre skogsbränder. Enligt forskningen kan detta betraktas som en utarmning av ett helt ekosystem som är typiskt för boreala och arktiska regioner. För renskötelsen har utarmningen av lavrika skogar inneburit en stark minskning i den totala mängden renbete och förändringar av renarnas nyttjande av landskapet. Förr var de lavrika skogarna vanliga längs älvdalarna och på åsarna längs älvarna vilket sammanföll med renarnas flyttningsleder från sommarbetet till vinterbetet i skogslandet. Med sämre bete längs älvdalar och flyttleder måste renarnas sprida ut sig över större områden för att hitta bete och allt oftare måste renarna transporteras med lastbil mellan betesmarkerna med merarbete och ökade kostnader för renskötelsen.

Även i en forskningsrapport² från 2021 redovisar forskare att endast 4% av renbetesmarken i Sverige, Finland och Norge är opåverkad av verksamheter som stör renarna. Det handlar om påverkan från turism, skogsbruk, vägar och järnvägar, gruvor, rovdjur och vindsnurror.

¹ Naturvårdsverkets rapport 6948: "Utarmning och restaurering av landsekosystem" (IPBES -Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services.)

² M Stoessel, J Moen, R Lindborg: "Mapping cumulative pressures on the grazing lands of northern Fennoscandia"

"Undisturbed areas without any permanent presence of predators, nor co-occurring land-uses, were small and scattered throughout the Scandinavian mountain range up to the northern tip of Norway and to a small patch in north-west Finland only representing 4 % of the whole study area. More than half of northern Fennoscandia (60%) was occupied by at least one human disturbance and by at least one predator species".

Sámiid Riikkabellodat anser att det inom ramen för Sametingets fokalpunktsuppdrag enligt konventionen om biologisk mångfald (CBD) behöver utformas otraditionella insatser och åtgärder i mycket nära samarbete med renskötare för att upprätthålla och bevara traditionell samisk kunskap i praktiskt levnadssätt och livsmiljö och för att kunna upprätthålla naturbetesbaserad samisk renskötsel i ett förändrat beteslandskap för framtiden. Även ökad kunskap om traditionell samiska brukningssätt av beteslandskapet och naturen behövs för att kunna hävda rätten till mark och vatten inom renbetesmarkerna och för att synliggöra ändrade förutsättningar att leva, bo och klara sig av naturen och naturresurserna för hela renskötselområdet.

Sámiid Riikkabellodat finner även att det finns stort behov att revitalisera kunskap om samiskt traditionellt bruk av betesmarkerna, naturen och det samiska levnadssättet och livsstilen för att bevara biologisk mångfald inom renskötselområdet.

Sámiid Riikkabellodat anser också att - utifrån att det sker storskalig utarmning av ekosystem inom det boareala och arktiska regionerna (renskötselområdet) - att utfodring av renar är idag livsnödvändigt för att kunna upprätthålla och bevara renskötseln som grund för hela det samiska samhället. Utfordringarnas negativa påverkan på dels betesmarkerna, dels på förändringar av traditionella samiskt brukningssätt och dels betydelsen av biologisk mångfald i det samiska samhället behöver särskilt uppmärksammas och belysas bl a inom ramen för Sametingets fokalpunktsuppdrag och genom forskningen.

Sámiid Riikkabellodat yrkar därför att

- Sametinget inom ramen för fokalpunktsuppdraget verkar för inrättande av ett *särskilt programråd* enbart för samiska traditionell kunskap och att goda förutsättningar säkerställs för en levande traditionell naturbetesbaserad renskötsel i framtiden
 - Att representanter i det särskilda programrådet för samisk traditionell kunskap i samråd med renskötselns organisationer samt att representanterna ska vara aktiva inom renskötsel och att även andra samiska näringar ingår i programrådet
 - Att representanter med stor kunskap om traditionell samisk kunskap om naturbetesbaserad renskötsel och om samiskt levnadssätt och livsmiljö ingår i programrådet
 - Att verka för finansiering av det särskilda programrådet kan ske via Främjande av Rennäringsanslaget för om budgetåret 2023

- Att Sametinget tillsätter det särskilda programrådet skyndsamt för att kunna påbörja arbetet med att synliggöra samisk traditionell kunskap och att stärka och säkerställa traditionell samisk naturbetesbaserad renskötsel för framtiden
- Att Sametinget avsätter särskilda medel för att vidmakthåll traditionell samisk naturbetesbaserad renskötsel parallellt med arbetet i programrådet
- Att Sametinget inom ramen för fokalpunktsuppdraget anordnar seminarier om samisk traditionell kunskap, traditionell naturbaserad renskötsel, utfodring mm kopplat till biologisk mångfald och klimatförändringarna för att öka den generella kunskapen om rennäringen hos myndigheter, regeringen och forskningen. Inbjudna deltagare kan vara samebyar, renbetesdistrikt i Norge, renskötselföreträdare i Finland, forskare, berörda myndigheter m fl

Umeå 20 februari 2023

Marianne Gråik

Ordförande Sámiid Riikkabellodat

